

1 липня 2026 року

Денису Валерійовичу Улютіну

Міністру соціальної політики, сім'ї та єдності України

Щодо проєкту Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми до 2030 року

Шановний пане Денисе,

Громадські організації, що нижче підписалися, розглянули проєкт нової Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року і звертаються до вас із пропозицією передбачити у проєкті Програми **окремий стратегічний напрям**, присвячений попередженню, протидії та викоріненню сексуальної і репродуктивної експлуатації, пов'язаної з проституцією, порнографією / онлайн-сексуальною експлуатацією та сурогатним материнством.

Запропоновані нами заходи мають бути включені не як другорядні або суміжні питання, а як **частина базової логіки державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, захисту прав людини, протидії гендерно зумовленому насильству та забезпечення безпеки жінок і дітей в умовах війни**. Ігнорування сексуальної та репродуктивної експлуатації створює ризик звуження державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та посилює вразливість жінок, дітей і постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю.

1. Поточна ситуація

Міжнародні документи, експертні звіти та практика протидії торгівлі людьми показують, що як **легалізація, так і будь-яка інша форма нормалізації проституції, порнографічної індустрії та сурогатного материнства створюють умови для отримання прибутку посередниками, сутенерами, клініками, цифровими платформами, організованими злочинними групами, рекламними сервісами, платіжними посередниками, транскордонними брокерами та іншими суб'єктами, які сприяють залученню, просуванню, оплаті або організації експлуатаційних практик ціною життя, здоров'я, безпеки й гідності жінок і дітей**. Такі ринки не існують ізольовано від соціальних та економічних умов. Вони використовують структурні умови — бідність, економічну залежність, наслідки війни, вимушене переміщення, дискримінацію та обмежений доступ до захисту й соціальних послуг — і поєднують їх з інструментами втягнення та контролю, такими як маніпуляції, шантаж, насильство, боргова залежність і погрози. Це суттєво погіршує становище груп підвищеного ризику, зокрема жінок і дітей у бідності, переміщенні, під окупацією або в умовах війни, осіб з інвалідністю, дітей в інституційних закладах та осіб, які залежать від сторонньої допомоги чи догляду.

Шлях України до євроінтеграції зобов'язує уряд врахувати вимоги оновленої Директиви ЄС 2024/1712, якою змінено Директиву 2011/36/ЄС про запобігання та протидію торгівлі людьми, де **посилюється увага до нових форм експлуатації, зокрема до експлуатації сурогатного материнства, незаконного усиновлення та примусового шлюбу**. Для України як держави-кандидатки це має бути

враховано в новій державній програмі не як факультативний орієнтир, а як частина наближення до правових норм ЄС.¹

У Дорожній карті з питань верховенства права, затвердженій у межах підготовки України до переговорів про вступ до Європейського Союзу, у блоці щодо торгівлі людьми передбачено розроблення та прийняття закону для приведення національного законодавства у відповідність до Директив 2011/36/ЄС та 2024/1712, зокрема шляхом визначення використання у сурогатному материнстві чи репродуктивних технологіях, незаконного усиновлення та примусового шлюбу як різновидів експлуатації у торгівлі людьми.² Водночас у Верховній Раді України перебувають на розгляді два законопроекти щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій: урядовий законопроект № 13683 від 22 серпня 2025 року³ та альтернативний законопроект № 13683-1 від 4 вересня 2025 року⁴. Обидва законопроекти станом на дату підготовки цього звернення опрацьовуються в Комітеті Верховної Ради України з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування. Крім того, у проєкті нового Цивільного кодексу України № 15150⁵, який 28 квітня 2026 року прийнято за основу і який готується до другого читання, сурогатне материнство фактично вбудовується у загальну логіку репродуктивних прав і репродуктивної медицини як звичайна дозволена практика.

У цій частині законопроекти № 13683, № 13683-1 та проєкт нового Цивільного кодексу України № 15150 **суперечать підходу Директиви 2011/36/ЄС у редакції Директиви 2024/1712**, оскільки фактично нормалізують сурогатне материнство як звичайну практику репродуктивної медицини, тоді як оновлена **Директива ЄС прямо відносить експлуатацію сурогатного материнства до форм експлуатації у торгівлі людьми**. Це створює ризик того, що Україна одночасно декларуватиме імплементацію європейських стандартів протидії торгівлі людьми і закріплюватиме в цивільному та спеціальному законодавстві підхід, який розглядає сурогатне материнство переважно як медичну послугу або договірну практику, а не як сферу підвищеного ризику репродуктивної експлуатації жінок і продажу дітей..

Окреме занепокоєння викликає те, що у відкритих матеріалах щодо підготовки та розгляду цих законодавчих ініціатив не відображено належного залучення жіночих правозахисних і феміністських організацій. Це означає, що питання, яке безпосередньо стосується тілесної недоторканності жінок, материнства, вагітності, прав дитини, репродуктивної експлуатації та ризиків торгівлі людьми, фактично розглядається переважно як питання репродуктивної медицини, медичного ринку та доступу до послуг. Такий підхід є неприйнятним для державної політики, що має відповідати стандартам прав людини, гендерної рівності, протидії насильству щодо жінок і захисту дітей.

¹ Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L1712>.

² Дорожня карта з питань верховенства права, блок «Торгівля людьми», захід щодо приведення законодавства у відповідність до Директив 2011/36/ЄС та 2024/1712. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf.

³ <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57179>

⁴ <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=13683-1&conv=9>

⁵ <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837> Стаття 1524: 2. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (жінкою і чоловіком) у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.

Міжнародні та національні зобов'язання України

Україна має міжнародно-правові зобов'язання у сфері протидії торгівлі людьми, експлуатації проституції, сексуальній експлуатації дітей, продажу дітей, цифровим формам сексуального насильства та репродуктивній експлуатації. Зокрема,

1. Конвенція ООН 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами,⁶
2. Конвенція ООН з протидії всім формам дискримінації щодо жінок⁷
3. Палермський протокол,⁸
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми,⁹
5. Конвенція ООН про права дитини та Факультативний протокол до неї щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії вимагають від держави не лише переслідувати окремі злочини, а й працювати з умовами, що породжують торгівлю людьми, зокрема з попитом на експлуатацію.¹⁰
6. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, зокрема статті 6, 7 і 16, які стосуються жінок з інвалідністю, дітей з інвалідністю та обов'язку держави захищати осіб з інвалідністю від усіх форм експлуатації, насильства та наругу.¹¹

Національне законодавство України також містить відповідну правову базу. Кримінальний кодекс України розглядає сексуальну експлуатацію та використання в порнобізнесі як форми експлуатації у складі торгівлі людьми; передбачає відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з порнографічними матеріалами, дитячою порнографією, видовищними заходами сексуального характеру за участю неповнолітніх, створенням або утриманням місць розпусти, звідництвом, сутенерством і втягненням у зайняття проституцією.¹² Закон України «Про протидію торгівлі людьми» визначає організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, захисту постраждалих та надання їм допомоги.¹³ Крім того, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» гарантує особам з інвалідністю повноту прав і свобод та зобов'язує державу створювати умови для їх реалізації без дискримінації за ознакою інвалідності¹⁴, а Закон України «Про соціальні послуги» визначає дотримання прав людини, прав дитини та прав осіб з інвалідністю одним із базових принципів надання соціальних послуг.¹⁵ Питання доступності таких послуг також має узгоджуватися з Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text

⁷ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

⁸ Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

⁹ Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

¹⁰ Конвенція ООН про права дитини та Факультативний протокол до неї щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії вимагають від держави не лише переслідувати окремі злочини, а й працювати з умовами, що породжують торгівлю людьми, зокрема з попитом на експлуатацію. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text

¹¹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

¹² Кримінальний кодекс України, статті 149, 301, 301-1, 301-2, 302, 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

¹³ Закон України «Про протидію торгівлі людьми». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

¹⁴ Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

¹⁵ Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.

Повний перелік міжнародних документів і норм національного законодавства, на які спирається ця позиція, наведено в додатках 1 і 2 до цього листа.

2. Що було передбачено попередньою Державною програмою до 2025 року

Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року вже містила низку цільових заходів, які прямо або змістовно стосувалися проституції, сексуальної експлуатації, онлайн-експлуатації та сурогатного материнства.¹⁶ Водночас значна частина цих заходів не була реалізована або не була доведена до системного впровадження, зокрема через відсутність належного фінансування, міжвідомчої координації та практичних механізмів виконання.

Зокрема, попередня Програма передбачала:

- нормативно-правове врегулювання питання правового захисту учасників процесу сурогатного материнства;
- аналіз і підготовку пропозицій щодо запровадження кримінальної відповідальності для осіб, які користуються послугами проституції, та звільнення від відповідальності осіб, які надають такі послуги;
- методичні рекомендації щодо виявлення ознак торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації через Інтернет;
- правила безпечної поведінки дітей і підлітків в Інтернеті з метою убезпечення їх від експлуатації;
- інформаційні кампанії, спрямовані на подолання попиту на торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації;
- вивчення кращих практик Ради Європи, ОБСЄ та ЄС щодо протидії попиту на сексуальну експлуатацію;
- онлайн-моніторинг випадків сексуальної експлуатації через онлайн-ресурси;
- визначення потреб осіб, залучених до зайняття проституцією, у послугах, що сприятимуть припиненню такої діяльності;
- розроблення дорожньої карти щодо припинення зайняття проституцією;
- розроблення програми реінтеграції жінок, які припинили займатися проституцією.

Ці заходи були важливими не лише політично, а й для захисту прав жінок і дітей та юридично: вони вже визнавали необхідність державної відповіді на попит, проституційну експлуатацію, цифрові форми сексуальної експлуатації та ризики сурогатного материнства в контексті торгівлі людьми. Повний перелік відповідних заходів наведено в додатку 3.

¹⁶ Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.06.2023 № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80>.

3. Що відсутнє у проєкті програми до 2030 року

У проєкті Програми до 2030 року правильно визнається, що нині посилюється тенденція до поширення таких форм експлуатації, як використання у порнобізнесі, експлуатація з використанням інформаційних технологій та торгівля людьми в онлайн-просторі.¹⁷

Водночас запропоновані завдання і заходи містять лише окремі фрагментарні положення, дотичні до цифрових ризиків, онлайн-експлуатації дітей, допоміжних репродуктивних технологій, доступності послуг та гармонізації законодавства з Директивами ЄС. Ці положення є важливими, однак вони не формують окремого системного напрямку з протидії сексуальній та репродуктивній експлуатації і не охоплюють у повному обсязі ті заходи, які були передбачені попередньою Програмою до 2025 року або впливають з оновлених європейських стандартів.

Зокрема, у проєкті Програми недостатньо конкретизовані:

- заходи щодо онлайн-експлуатації дітей, оскільки вони не виокремлюють порнографічну експлуатацію, сексуалізований шантаж, примус до створення або поширення матеріалів сексуального характеру та використання таких матеріалів як засобу контролю;
- заходи щодо допоміжних репродуктивних технологій, оскільки вони не називають прямо сурогатне материнство як сферу підвищеного ризику репродуктивної експлуатації, торгівлі людьми, продажу дітей, контролю клінік і посередників над жінками та транскордонного залучення жінок до репродуктивних практик;
- заходи щодо доступності допомоги, оскільки вони не містять спеціальних процедур доступності програм виходу, реінтеграції, правової, психологічної, медичної та соціальної допомоги для постраждалих осіб з інвалідністю;
- заходи щодо захисту жінок і дітей з інвалідністю, оскільки вони не передбачають окремих механізмів виявлення, перенаправлення, комунікаційної підтримки, доступних форматів інформації та участі у кримінальному провадженні;
- заходи щодо гармонізації законодавства з Директивами ЄС, оскільки вони не розкривають, яким саме чином буде враховано експлуатацію сурогатного материнства, незаконне усиновлення, примусовий шлюб, протидію попиту та відповідальність за свідоме користування послугами постраждалих від торгівлі людьми.

Водночас у проєкті Програми відсутні:

- окремий стратегічний напрям щодо сексуальної та репродуктивної експлуатації;
- заходи щодо протидії проституції як ринку сексуальної експлуатації;
- заходи щодо подолання попиту на сексуальну експлуатацію;
- заходи щодо відповідальності осіб, які користуються проституцією або послугами осіб, постраждалих від торгівлі людьми;
- програми виходу з проституції та реінтеграції жінок;
- дорожня карта / алгоритм дій щодо припинення зайняття проституцією;

¹⁷ Проєкт Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року, оприлюднений на сайті Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України для громадського обговорення. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/1016.html>.

- окремий блок щодо порнографічної експлуатації, порнографічних платформ, сайтів оголошень, месенджерів, цифрових сервісів монетизації сексуалізованого контенту, рекламних і платіжних посередників;

- заходи щодо відповідальності посередників, рекламодавців, власників приміщень, онлайн-платформ, платіжних посередників та інших суб'єктів, які сприяють або отримують прибуток від сексуальної чи репродуктивної експлуатації.

Отже, проєкт Програми містить окремі дотичні елементи, однак вони мають бути об'єднані й посилені в межах окремого стратегічного напрямку з чіткими цілями, завданнями, заходами, виконавцями, індикаторами та бюджетним забезпеченням.

У викладеному на сайті Мінсоцполітики проєкті Програми не забезпечено системного продовження низки конкретних заходів, які вже були закладені у Програмі до 2025 року, зокрема щодо протидії попиту на сексуальну експлуатацію, відповідальності покупців проституції, програм виходу з проституції, реінтеграції жінок, які припинили займатися проституцією, та комплексного реагування на ризики сурогатного материнства. Це створює ризик звуження державної політики порівняно з попередньою Програмою, чинною нормативно-правовою базою та міжнародними зобов'язаннями України, зокрема в межах євроінтеграції.

4. Щодо юридичної експертизи проєкту програми

Ми просимо розглядати це зауваження не як претензію до профільних структурних підрозділів Міністерства, які працюють у складних умовах війни, а як питання належної юридичної експертизи проєкту нормативно-правового акта.

Відповідно до загальної процедури підготовки проєктів нормативно-правових актів у центральних органах виконавчої влади, проєкт акта, підготовлений профільними структурними підрозділами Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, має проходити попередній розгляд, юридичну експертизу та погодження юридичною службою Міністерства. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1040, прямо передбачає, що видання нормативно-правового акта або подання проєкту такого акта для прийняття чи погодження без попереднього розгляду та погодження з юридичною службою не допускається.¹⁸

Саме тому, на нашу думку, під час доопрацювання проєкту необхідно перевірити його на відповідність міжнародним зобов'язанням України, Дорожній карті з питань верховенства права, чинному кримінальному законодавству та попереднім програмним зобов'язанням держави у сфері протидії торгівлі людьми.

При підготовці документа необхідно забезпечити відповідність проєкту Програми стандартам прав людини, міжнародним зобов'язанням України, асquis ЄС та чинному законодавству України. Особливо важливо, щоб у документі не відбулося звуження державної політики щодо протидії сексуальній експлуатації, попиту на експлуатацію, цифровим формам сексуального насильства, репродуктивній експлуатації та захисту постраждалих осіб. В умовах війни така політика має враховувати підвищену

¹⁸ Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1040, пункт щодо недопущення видання нормативно-правового акта або подання проєкту такого акта без попереднього розгляду та погодження юридичною службою. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF>.

вразливість жінок, дітей, ВПО, людей на окупованих і прифронтових територіях, осіб з інвалідністю та осіб, які залежать від сторонньої допомоги або догляду.

5. Вплив війни та особлива вразливість жінок, дітей і осіб з інвалідністю

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України суттєво посилила ризики сексуальної та репродуктивної експлуатації. Жінки і діти, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, на прифронтових територіях, у вимушеному переміщенні, за кордоном, у ситуації втрати житла, доходу, документів, родинної підтримки або доступу до соціальних послуг, є особливо вразливими до вербування, примусу, шантажу, боргової залежності, сексуальної експлуатації, онлайн-експлуатації, репродуктивної експлуатації та торгівлі людьми.

Окремої уваги потребують жінки, дівчата і діти з інвалідністю, а також особи, які мають психосоціальні, інтелектуальні, сенсорні або фізичні порушення і в умовах війни можуть залежати від сторонньої допомоги, догляду, супроводу, доступного транспорту, перекладу жестовою мовою, доступних форматів інформації або підтримки у комунікації з органами влади. Окремо мають враховуватися ризики для дітей, які перебувають в інституційних або закритих закладах, зокрема дітей з інвалідністю, оскільки ізоляція, залежність від персоналу або опікунів та обмежений доступ до незалежної допомоги можуть підвищувати ризики експлуатації. Втрата житла, евакуація, роз'єднання з родиною, перебування в інституційних закладах, ізоляція, економічна залежність та недоступність сервісів можуть посилювати ризики вербування, примусу, сексуальної, онлайн- та трудової експлуатації, а також ускладнювати звернення по допомогу й отримання статусу постраждалої особи.

Додаткову небезпеку становлять цифрові канали вербування та контролю: соціальні мережі, месенджери, сайти оголошень, порнографічні платформи, сервіси монетизації сексуалізованого контенту та платіжні системи. У воєнному контексті такі канали можуть використовуватися для сексуалізованого шантажу, примусу до створення або поширення матеріалів сексуального характеру, втягнення дітей і молоді в експлуатаційні практики та поширення матеріалів без згоди, а також для примусу постраждалих осіб до вчинення й інших протиправних дій.¹⁹

Окремим механізмом контролю є створення, зберігання або поширення матеріалів сексуального характеру як засобу шантажу. Постраждалих можуть утримувати в експлуатації через погрози повідомити родині, роботодавцям або громаді про такі матеріали, поширити їх онлайн або використати їх для подальшого примусу. У випадках торгівлі людьми з метою трудової експлуатації сексуалізовані матеріали також можуть використовуватися як додатковий інструмент контролю: жінок, первинно завербованих для праці, можуть примушувати до створення таких матеріалів, а потім шантажувати їхнім розголошенням.

Окремо слід враховувати сексуальне насильство, пов'язане зі збройною агресією РФ проти України. Закон України № 4067-IX прямо включає до відповідного переліку форм сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ, зокрема, примушування до зайняття проституцією, сексуальну

¹⁹ Див. UN Women, Julie Posetti et al., “Tipping point: Online violence impacts, manifestations and redress in the AI age”, April 2026. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2026/04/tipping-point-online-violence-impacts-manifestations-and-redress-in-the-ai-age>; OHCHR, UN experts, “UN experts alarmed by complicity of online pornographic platforms and other intermediaries in sexual exploitation of women and girls”, 15 May 2026. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2026/05/un-experts-alarmed-complicity-online-pornographic-platforms-and-other>.

експлуатацію та торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації.²⁰ Це ще раз підтверджує, що нова Програма має розглядати проституцію, сексуальну експлуатацію та торгівлю людьми не як ізольовані явища, а як взаємопов'язані форми насильства й експлуатації, особливо в умовах війни.

6. Необхідно врахувати у проєкті нової Програми з протидії торгівлі людьми:

- 1. Включити до майбутньої Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року окремий стратегічний напрям: «Попередження, протидія та викорінення сексуальної і репродуктивної експлуатації, пов'язаної з проституцією, порнографією / онлайн-сексуальною експлуатацією та сурогатним материнством».**
- 2. Передбачити в цьому напрямі окремі цілі, завдання, заходи, виконавців, індикатори та бюджетне забезпечення,** включно з індикаторами щодо доступності послуг для постраждалих осіб з інвалідністю та збором даних з розподілом за статтю, віком, інвалідністю, статусом ВПО, громадянством, регіоном, формою експлуатації та каналом вербування.
- 3. Повернути й посилити заходи, які вже були передбачені Програмою до 2025 року,** зокрема щодо протидії попиту на сексуальну експлуатацію, відповідальності покупців проституції, програм виходу і реінтеграції, а також розширення онлайн-моніторингу сексуальної експлуатації так, щоб він охоплював не лише експлуатацію дітей, а й порнографічну експлуатацію, сексуалізований шантаж, вербування жінок і дівчат, цифрові сервіси монетизації сексуалізованого контенту та діяльність посередників, та розглянути шляхи правового захисту жінок, залучених у сурогатне материнство.
- 4. Привести майбутню Програму у відповідність до Дорожньої карти з питань верховенства права та оновленого acquis ЄС,** включно з питаннями сурогатного материнства / репродуктивних технологій як форми експлуатації у торгівлі людьми, протидії попиту та відповідальності за цифрове поширення матеріалів сексуального характеру, пов'язаних із експлуатацією.
- 5. Забезпечити доступність інформаційних кампаній, гарячих ліній, притулків, програм виходу з проституції, програм реінтеграції, соціальних, правових, медичних і психологічних послуг для постраждалих осіб з інвалідністю,** включно з доступними форматами інформації, фізичною доступністю приміщень, можливістю супроводу, перекладу жестовою мовою та недискримінаційною комунікацією.
- 6. Залучити до доопрацювання відповідного напрямку жіночі правозахисні організації, організації, які працюють з постраждалими від торгівлі людьми, організації із захисту прав дітей, організації осіб з інвалідністю та експерт/експертів з безбар'єрності.**

Проєкт такого окремого напрямку наведено в додатку 5 до цього листа.

Ми готові долучитися до доопрацювання проєкту Програми та надати додаткові пропозиції до відповідного напрямку, індикаторів, заходів і механізмів взаємодії з громадянським суспільством.

²⁰ Закон України № 4067-IX «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20>.

З повагою,

Правозахисні організації та організації, що працюють для захисту прав жінок і дітей та протидії торгівлі людьми:

ВГО «Національна рада жінок України»,
Громадська рада при МФО «Рівні можливості»,
ГО «Жіночий ветеранський рух»,
ВГО «Центр “Розвиток демократії”»,
ВГО «Всеукраїнська Ліга «Легалайф»,
ВГО «Жіночий консорціум України»,
ГО «Центр гендерної культури»,

ГО «Центр міжнародного розвитку “Елпіс”»,
ГО “ФемінізмУА»,
ГО “Жінки в медіа”
Refugees International Women Empowerment Foundation,
Центр соціальних і гендерних досліджень "Нове життя",
Інститут Масової Інформації,
ГО "Центр гендерної культури",
ГО «Генерація матерів Лада»,
Європейська мережа жінок-мігранток (European Network of Migrant Women),
ГО «Нумо, сестри!»,
Research Center for Socio-Economic Policy & Innovations,
Благодійний фонд «Замкова гора» м. Біла Церква,
ГО "Післязавтра",
ГО Гендерний креативний простір,
ГО "Жіночий рух "Синергія дії"
Інститут гендерних програм,
ГО "Діячки",
ГО «Сільські жінки України»,
ГО «Жіноче лобі»,
ГО "Жива-Я",
ГО "Мотиваційне коло"

Контактна інформація щодо змісту листа та для подальшої співпраці:

Марія Дмитрієва, “Центр “Розвиток демократії””, директорка програм

info@ddc.org.ua, +3806310037541 (WhatsApp)

Додаток 1. Міжнародні документи і стандарти, які мають бути враховані

1.1. Обов'язкові міжнародні договори для України

1. **Конвенція ООН 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами.** Важлива для обґрунтування того, що експлуатація проституції третіми особами є базовим предметом міжнародного анти-трафікінгового права.²¹
2. **CEDAW, стаття 6.** Zobov'язує держави вживати всіх належних заходів, включно із законодавчими, для припинення всіх форм торгівлі жінками та експлуатації проституції жінок.²²
3. **Палермський протокол, стаття 9(5).** Вимагає заходів для протидії попиту, який сприяє всім формам експлуатації людей, особливо жінок і дітей, та веде до торгівлі людьми.²³
4. **Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, стаття 6.** Вимагає заходів щодо знеохочення попиту, який сприяє експлуатації, особливо жінок і дітей.²⁴
5. **Стамбульська конвенція.** Вимагає комплексної політики запобігання насильству щодо жінок, захисту постраждалих, переслідування винних та координації між органами влади.²⁵
6. **Конвенція ООН про права дитини, статті 3, 7, 8, 34, 35.** Важлива для захисту дітей від сексуальної експлуатації, продажу, торгівлі, а також для захисту права дитини на походження та ідентичність.²⁶
7. **Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії.** Встановлює систему міжнародно-правового захисту дітей від продажу, дитячої проституції та дитячої порнографії.²⁷
8. **Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю** zobov'язує державу забезпечувати повне й рівне здійснення прав людини всіма особами з інвалідністю, а також вживати всіх належних заходів для захисту осіб з інвалідністю від усіх форм експлуатації, насильства та наруги. Особливо релевантними для цього листа є статті 6, 7 і 16 Конвенції, які стосуються жінок з інвалідністю, дітей з інвалідністю та свободи від експлуатації, насильства і наруги²⁸. Статус для України: ратифікована Законом України № 1767-VI від 16.12.2009.

²¹ Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, 2 December 1949. Статус для України: Українська РСР приєдналася 15.11.1954; для України документ є обов'язковим як міжнародний договір. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-suppression-traffic-persons-and-exploitation>.

²² Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979, Article 6. Статус для України: підписана 17.07.1980, ратифікована 12.03.1981, набула чинності 03.09.1981. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>.

²³ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, 2000, Article 9(5). Статус для України: ратифікований Законом України № 1433-IV від 04.02.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791.

²⁴ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197, 2005, Article 6. Статус для України: ратифікована 29.11.2010, набула чинності для України 01.03.2011. URL: <https://rm.coe.int/168008371d>.

²⁵ Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 210, 2011. Статус для України: ратифікована 20.06.2022, набула чинності для України 01.11.2022. URL: <https://rm.coe.int/168008482e>.

²⁶ Convention on the Rights of the Child, 1989, Articles 3, 7, 8, 34 and 35. Статус для України: ратифікована постановою Верховної Ради № 789-XII від 27.02.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

²⁷ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, 2000. Статус для України: ратифікований Законом України № 716-IV від 03.04.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/716-15>.

²⁸ Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006; URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71; ратифікована Україною Законом України № 1767-VI від 16.12.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>.

1.2. Європейські стандарти і *acquis* ЄС

1. **Директива 2011/36/ЄС та Директива 2024/1712.** Визначають правову основу протидії торгівлі людьми; оновлена Директива 2024/1712 посилює увагу до нових форм експлуатації, включно із сурогатним материнством, незаконним усиновленням та примусовим шлюбом.²⁹
2. **Директива 2011/93/ЄС щодо сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей і дитячої порнографії.** Релевантна для блоку протидії онлайн-сексуальній експлуатації дітей.³⁰
3. **Директива 2024/1385 про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством.** Релевантна для кібернасильства, поширення інтимних матеріалів без згоди, кіберпереслідування і кібердомагань.³¹
4. **Digital Services Act.** Важливий як стандарт щодо відповідальності цифрових платформ і посередників у випадках незаконного та експлуатаційного контенту.³²
5. **Дорожня карта з питань верховенства права.** Прямо передбачає гармонізацію українського законодавства з Директивами 2011/36/ЄС та 2024/1712, зокрема щодо використання у сурогатному материнстві чи репродуктивних технологіях як різновиду експлуатації у торгівлі людьми.³³

1.3. Рекомендації, експертні та доказові джерела

1. **Резолюція Генеральної асамблеї ООН A/RES/77/194 «Торгівля жінками і дівчатами».** Визнає роль гендерної нерівності, бідності, безробіття, дискримінації, насильства щодо жінок і дівчат та постійного попиту у поширенні торгівлі людьми.³⁴
2. **Документ ОБСЄ щодо знеохочення попиту, який сприяє торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації.** Релевантний для заходів проти попиту та покупців.³⁵
3. **Правовий висновок ОБСЄ/БДІПЛ щодо законодавства Німеччини про проституцію та торгівлю людьми.** Важливий для оцінки ризиків легалізаційних моделей.³⁶
4. **Резолюція Європейського Парламенту 2023 року щодо регулювання проституції в ЄС.** Розглядає проституцію в контексті гендерної нерівності, прав жінок, сексуальної експлуатації та торгівлі людьми.³⁷

²⁹ Directive 2011/36/EU; Directive (EU) 2024/1712 amending Directive 2011/36/EU. URLs: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0036>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L1712>.

³⁰ Directive 2011/93/EU on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0093>.

³¹ Directive (EU) 2024/1385 on combating violence against women and domestic violence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>.

³² Regulation (EU) 2022/2065 on a Single Market For Digital Services, Digital Services Act. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>.

³³ Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf.

³⁴ United Nations General Assembly Resolution A/RES/77/194, “Trafficking in women and girls”, 15 December 2022. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3999351>.

³⁵ OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, “Discouraging the demand that fosters trafficking for the purpose of sexual exploitation”, Occasional Paper No. 11, 2021. URL: <https://www.osce.org/cthb/489388>.

³⁶ OSCE/ODIHR, “Opinion on Acts of Germany on Prostitution and Trafficking in Human Beings”, 20 December 2022. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/2023-02/2022-12-20%20FINAL%20Opinion%20on%20Acts%20on%20Prostitution%20and%20Trafficking_Germany_ENGLISH.pdf.

³⁷ European Parliament resolution of 14 September 2023 on the regulation of prostitution in the EU: its cross-border implications and impact on gender equality and women’s rights, P9_TA(2023)0328. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023IP0328>.

5. **Резолюція ПАРЄ 1983 (2014) «Проституція, торгівля людьми та сучасне рабство в Європі».** Пов'язує проституцію з торгівлею людьми та сучасним рабством.³⁸
6. **Резолюція ПАРЄ 2412 (2021) щодо гендерних аспектів і правозахисних наслідків порнографії.** Дає підставу включати порнографію до політики щодо прав людини, дітей, насильства щодо жінок і сексуальної експлуатації.³⁹
7. **Доповідь Спеціальної доповідачки ООН Рім Альсалем щодо проституції та насильства щодо жінок і дівчат.** Обґрунтовує необхідність політики, яка поєднує декриміналізацію осіб у проституції, програми виходу та відповідальність покупців і посередників.⁴⁰
8. **Доповідь Спеціальної доповідачки ООН Рім Альсалем щодо сурогатного материнства.** Релевантна для розгляду сурогатного материнства як ризику насильства щодо жінок і дівчат, репродуктивної експлуатації та торгівлі людьми.⁴¹
9. **Звіт UN Women “Tipping point” щодо онлайн-насильства в епоху ШІ.** Релевантний для блоку цифрового сексуалізованого насильства, deepfakes, image-based abuse та онлайн-погроз.⁴²
10. **Заява експертів ООН щодо співучасті онлайн-порнографічних платформ та інших посередників у сексуальній експлуатації жінок і дівчат.** Релевантна для питання відповідальності платформ та бізнес-моделей.⁴³
11. **Аналітичний звіт ООН Жінки в Україні / ГО «Ла Страда-Україна» щодо торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в Україні.** Національне доказове джерело щодо сексуальної експлуатації, онлайн-вербування, шантажу, маніпуляції та ризиків, посилених війною.⁴⁴

Додаток 2. Норми українського законодавства та програмні документи

1. **Конституція України.** Стаття 3 визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю; стаття 28 гарантує право на повагу до гідності та заборону жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.⁴⁵
2. **Кримінальний кодекс України.** Релевантні статті: 149 «Торгівля людьми»; 301, 301-1, 301-2 щодо порнографічних предметів, дитячої порнографії та видовищних заходів сексуального характеру за

³⁸ PACE Resolution 1983 (2014), “Prostitution, trafficking and modern slavery in Europe”. URL: <https://pace.coe.int/en/files/20559/html>.

³⁹ PACE Resolution 2412 (2021), “Gender aspects and human rights implications of pornography”. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29579/html>.

⁴⁰ Reem Alsalem, Special Rapporteur on violence against women and girls, “Prostitution and violence against women and girls”, A/HRC/56/48, 7 May 2024. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5648-prostitution-and-violence-against-women-and-girls-report>.

⁴¹ Reem Alsalem, Special Rapporteur on violence against women and girls, “The different manifestations of violence against women and girls in the context of surrogacy”, A/80/158, 14 July 2025. URL: <https://digitalibrary.un.org/record/4072605>.

⁴² UN Women, Julie Posetti et al., “Tipping point: Online violence impacts, manifestations and redress in the AI age”, April 2026. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2026/04/tipping-point-online-violence-impacts-manifestations-and-redress-in-the-ai-age>.

⁴³ OHCHR, UN experts, “UN experts alarmed by complicity of online pornographic platforms and other intermediaries in sexual exploitation of women and girls”, 15 May 2026. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2026/05/un-experts-alarmed-complicity-online-pornographic-platforms-and-other>.

⁴⁴ ООН Жінки в Україні / ГО «Ла Страда-Україна», «Аналітичний звіт щодо торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в Україні», 2025. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/digital-library/publications/2025/10/analychnyy-zvit-shchodo-torhivli-lyudmy-z-metoyu-seksualnoyi-ekspluatatsiyi-v-ukrayini>.

⁴⁵ Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

участю неповнолітньої особи; 302 «Створення або утримання місць розпусти і звідництво»; 303 «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією».⁴⁶

3. **Закон України «Про протидію торгівлі людьми».** Визначає засади протидії торгівлі людьми, повноваження суб'єктів, механізми встановлення статусу постраждалої особи та надання допомоги.⁴⁷

4. **Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».** Релевантний для гендерної рівності, недискримінації та обов'язку враховувати гендерний підхід у державній політиці.⁴⁸

5. **Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».** Релевантний для ширшої рамки гендерно зумовленого насильства, взаємодії суб'єктів та захисту постраждалих.⁴⁹

6. **Закон України № 4067-IX щодо захисту осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ проти України.** Важливий для воєнного контексту: включає примушування до проституції, сексуальну експлуатацію та торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації.⁵⁰

7. **Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»⁵¹.** Визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю, гарантує їм рівні можливості для участі в суспільному житті та зобов'язує державу створювати умови для реалізації прав і свобод без дискримінації за ознакою інвалідності.

8. **Закон України «Про соціальні послуги»⁵².** Релевантний для програм виходу, реінтеграції, соціального супроводу, кризового реагування та допомоги постраждалим особам; серед принципів надання соціальних послуг прямо визначає дотримання прав людини, прав дитини та прав осіб з інвалідністю.

9. **Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.** Релевантна для забезпечення фізичної, інформаційної, цифрової, суспільної, освітньої та економічної безбар'єрності послуг і заходів, передбачених державною політикою у сфері протидії торгівлі людьми.⁵³

10. **Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року.** Містила окремі заходи щодо проституції, сексуальної експлуатації через Інтернет, попиту на сексуальну експлуатацію, виходу з проституції, реінтеграції жінок і сурогатного материнства.⁵⁴

⁴⁶ Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

⁴⁷ Закон України «Про протидію торгівлі людьми». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

⁴⁸ Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

⁴⁹ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

⁵⁰ Закон України № 4067-IX «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20>.

⁵¹ Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

⁵² Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.

⁵³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80>

⁵⁴ Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80>.

11. **Дорожня карта з питань верховенства права.** Містить євроінтеграційне зобов'язання щодо гармонізації законодавства у сфері торгівлі людьми з Директивами 2011/36/ЄС та 2024/1712.⁵⁵
12. **Постанова Кабінету Міністрів України № 1040 від 26 листопада 2008 р.** Встановлює, що проект нормативно-правового акта має проходити попередній розгляд і погодження юридичною службою.⁵⁶

Додаток 3. Заходи попередньої Державної програми до 2025 року, які необхідно повернути і посилити

Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року містила такі релевантні заходи:

1. **Завдання 1, захід 10:** нормативно-правове врегулювання питання правового захисту учасників процесу сурогатного материнства.
2. **Завдання 1, захід 13:** розроблення та затвердження методичних рекомендацій для батьків, вихователів та надавачів соціальних послуг щодо виявлення ознак торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема через Інтернет.
3. **Завдання 1, захід 14:** розроблення та затвердження методичних рекомендацій щодо правил безпечної поведінки дітей та підлітків в Інтернеті з метою убезпечення їх від експлуатації.
4. **Завдання 1, захід 18:** проведення аналізу та підготовка пропозицій щодо запровадження кримінальної відповідальності для осіб, які користуються послугами проституції, та звільнення від відповідальності осіб, які надають такі послуги.
5. **Завдання 4, захід 5:** проведення освітніх заходів у закладах освіти щодо запобігання випадкам торгівлі людьми та формування культури нульової толерантності до всіх форм насильства, зокрема сексуальної експлуатації.
6. **Завдання 4, захід 10:** включення теми щодо протидії торгівлі людьми до серіалу «Онлайн-безпека дітей».
7. **Завдання 4, захід 15:** проведення всеукраїнських інформаційних кампаній, спрямованих на подолання попиту на торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, з урахуванням результатів гендерного аналізу щодо осіб, які користуються сексуальними послугами.
8. **Завдання 4, захід 16:** вивчення досвіду про кращі практики та сучасні рекомендації Ради Європи, ОБСЄ, ЄС щодо протидії попиту на сексуальну експлуатацію.
9. **Завдання 5, захід 4:** проведення онлайн-моніторингу з метою виявлення випадків, пов'язаних із сексуальною експлуатацією через онлайн-ресурси.
10. **Завдання 5, захід 7:** запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з торгівлею людьми, зокрема таким, інформація про підготовку яких приховується з використанням Інтернету.

⁵⁵ Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf.

⁵⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1040 «Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF>.

11. **Завдання 6, захід 7:** визначення потреб осіб, залучених до зайняття проституцією, у послугах, задоволення яких сприятиме припиненню зайняття таким видом діяльності.
12. **Завдання 6, захід 8:** розроблення дорожньої карти / алгоритму дій щодо припинення зайняття проституцією.
13. **Завдання 6, захід 9:** розроблення та затвердження наказом Мінсоцполітики програми реінтеграції жінок, які припинили займатися проституцією.

Додаток 4. Основні прогалини проєкту програми:

Проєкт Концепції до 2030 року містить важливе визнання проблеми: у ньому зазначено, що посилюється поширення таких форм експлуатації, як використання у порнобізнесі, експлуатація з використанням інформаційних технологій та торгівля людьми в онлайн-просторі. У проєкті завдань і заходів також передбачено окремі положення щодо цифрових ризиків, онлайн-експлуатації дітей, допоміжних репродуктивних технологій, доступності послуг та гармонізації законодавства з Директивами ЄС.

Водночас ці положення залишаються фрагментарними і не формують окремого системного напрямку з протидії сексуальній та репродуктивній експлуатації.

У проєкті Програми **недостатньо конкретизовані:**

1. заходи щодо онлайн-експлуатації дітей, оскільки вони не виокремлюють порнографічну експлуатацію, сексуалізований шантаж, примус до створення або поширення матеріалів сексуального характеру та використання таких матеріалів як засобу контролю;
2. заходи щодо допоміжних репродуктивних технологій, оскільки вони не називають прямо сурогатне материнство як сферу підвищеного ризику репродуктивної експлуатації, торгівлі людьми, продажу дітей, контролю клінік і посередників над жінками та транскордонного залучення жінок до репродуктивних практик;
3. заходи щодо доступності допомоги, оскільки вони не містять спеціальних процедур доступності програм виходу, реінтеграції, правової, психологічної, медичної та соціальної допомоги для постраждалих осіб з інвалідністю;
4. заходи щодо захисту жінок і дітей з інвалідністю, оскільки вони не передбачають окремих механізмів виявлення, перенаправлення, комунікаційної підтримки, доступних форматів інформації та участі у кримінальному провадженні;
5. заходи щодо гармонізації законодавства з Директивами ЄС, оскільки вони не розкривають, яким саме чином буде враховано експлуатацію сурогатного материнства, незаконне усиновлення, примусовий шлюб, протидію попиту та відповідальність за свідоме користування послугами постраждалих від торгівлі людьми.

У проєкті Програми відсутні:

1. окремий стратегічний напрям щодо сексуальної та репродуктивної експлуатації;
2. заходи щодо протидії проституції як ринку сексуальної експлуатації;
3. заходи щодо подолання попиту на сексуальну експлуатацію;

4. заходи щодо відповідальності осіб, які користуються проституцією або послугами осіб, постраждалих від торгівлі людьми;
5. програми виходу з проституції;
6. програма реінтеграції жінок, які припинили займатися проституцією;
7. дорожня карта / алгоритм дій щодо припинення зайняття проституцією;
8. окремий блок щодо порнографічної експлуатації, порнографічних платформ, сайтів оголошень, месенджерів, цифрових сервісів монетизації сексуалізованого контенту, рекламних і платіжних посередників;
9. заходи щодо відповідальності посередників, рекламодавців, власників приміщень, онлайн-платформ, платіжних посередників та інших суб'єктів, які сприяють або отримують прибуток від сексуальної чи репродуктивної експлуатації;
10. окремі індикатори, бюджет і відповідальні виконавці для системної протидії сексуальній та репродуктивній експлуатації.

Додаток 5. Пропонований окремий розділ до Програми

Попередження, протидія та викорінення сексуальної і репродуктивної експлуатації, пов'язаної з проституцією, порнографією / онлайн-сексуальною експлуатацією та сурогатним материнством

Мета напрямку

Зменшення попиту на сексуальну та репродуктивну експлуатацію; припинення діяльності посередників і бізнес-моделей, що отримують прибуток від експлуатації; захист постраждалих; створення програм виходу з проституції та реінтеграції; протидія онлайн-вербуванню, порнографічній експлуатації і цифровому сексуалізованому насильству; запобігання репродуктивній експлуатації жінок і продажу дітей у межах комерційних сурогатних практик.

Завдання 1. Протидія попиту на експлуатацію

1. Запровадити таргетовані медіакампанії, зокрема цифровий маркетинг і соціальну рекламу, спрямовані на руйнування толерантності суспільства до використання примусової праці, комерційної сексуальної експлуатації та дитячої праці, з чітким повідомленням про юридичну й моральну відповідальність покупця або замовника.
2. Провести гендерний аналіз осіб, які користуються проституцією, сексуальними послугами або послугами / товарами, створеними шляхом експлуатації, та використати результати для розроблення державних інформаційних кампаній.
3. Передбачити заходи щодо криміналізації користування послугами осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та інших форм свідомого отримання вигоди від експлуатації відповідно до оновленої Директиви 2011/36/ЄС.

Завдання 2. Законодавчі зміни та гармонізація з *acquis* ЄС

4. Провести аналіз законодавства та підготувати законодавчі зміни щодо визначення використання у сурогатному материнстві чи репродуктивних технологіях, незаконного усиновлення та примусового шлюбу як різновидів експлуатації у торгівлі людьми.
5. Провести аналіз і підготувати пропозиції щодо запровадження відповідальності для осіб, які користуються послугами проституції, та звільнення від відповідальності осіб, які надають такі послуги, з одночасним створенням програм виходу, захисту і реінтеграції.
6. Підготувати зміни до законодавства щодо відповідальності посередників, рекламодавців, власників приміщень, онлайн-платформ, платіжних посередників та інших суб'єктів, які сприяють або отримують прибуток від сексуальної чи репродуктивної експлуатації.

Завдання 3. Освіта і нульова толерантність до експлуатації

7. Включити до оновлених освітніх програм для старшої школи, професійної, фахової передвищої та вищої освіти обов'язкові модулі про етичну поведінку, корпоративну соціальну відповідальність, неприпустимість купівлі товарів і послуг, пов'язаних з ознаками торгівлі людьми, та культуру нульової толерантності до експлуатації.
8. Розробити спеціальні освітні матеріали для дітей і молоді щодо ризиків онлайн-вербування, сексуалізованого шантажу, порнографічної експлуатації, поширення інтимних матеріалів без згоди та пропозицій «легкого заробітку» в цифровому середовищі.

Завдання 4. Бізнес, ланцюги постачання і недопущення трудової експлуатації

9. Розробити спільно з торгово-промисловими палатами, профспілками, роботодавцями та громадськими організаціями добровільні стандарти «чистоти ланцюгів постачання» для українського бізнесу.
10. Підготувати методичні рекомендації щодо аудиту підрядників на предмет відсутності примусової праці, трудової експлуатації, експлуатації дітей та інших ознак торгівлі людьми, з особливою увагою до секторів високого ризику: будівництва, сільського господарства, сфери послуг, логістики, доглядової праці та домашньої праці.

Завдання 5. Онлайн-сексуальна експлуатація, порнографія та цифрові платформи

11. Запровадити системний онлайн-моніторинг оголошень, платформ, месенджерів, соціальних мереж, порнографічних платформ і сервісів монетизованого сексуалізованого контенту з метою виявлення торгівлі людьми, сексуальної експлуатації, вербування, шантажу, примусу та експлуатації дітей.
12. Розробити стандартні процедури фіксації цифрових доказів, перенаправлення постраждалих, швидкого реагування на сексуалізований шантаж, примус до створення або поширення матеріалів сексуального характеру, поширення таких матеріалів без згоди та взаємодії з платформами щодо обмеження доступу до незаконного або експлуатаційного контенту.
13. Забезпечити спеціалізоване навчання кіберполіції, слідчих, прокурорів, суддів, соціальних служб, освітян і медичних працівників щодо цифрової сексуальної експлуатації, порнографічної експлуатації, *deepfakes*, *image-based abuse* та онлайн-вербування.

Завдання 6. Програми виходу з проституції та реінтеграції

14. Визначити потреби осіб, залучених до проституції, у послугах, які сприятимуть припиненню такої діяльності: безпечне житло, правова допомога, соціальний супровід, медична й психологічна підтримка, професійне навчання, допомога з дітьми, відновлення документів і захист від насильників або посередників. Для постраждалих осіб з інвалідністю такі послуги мають бути доступними фізично, інформаційно та комунікаційно, з урахуванням потреб людей з фізичними, сенсорними, інтелектуальними та психосоціальними порушеннями, а також із можливістю супроводу, підтримки у прийнятті рішень, перекладу жестовою мовою та надання інформації у доступних форматах.
15. Розробити дорожню карту / алгоритм дій щодо припинення зайняття проституцією та програму реінтеграції жінок, які припинили займатися проституцією, із визначенням відповідальних виконавців, джерел фінансування та індикаторів результативності.

Завдання 7. Сурогатне материнство і репродуктивна експлуатація

16. Провести міжвідомчий аналіз законодавства і практик у сфері допоміжних репродуктивних технологій та сурогатного материнства з погляду ризиків торгівлі людьми, репродуктивної експлуатації, продажу дітей, втрати дитиною права на походження та контролю клінік і посередників над жінками.
17. Розробити пропозиції щодо заборони або щонайменше негайного обмеження рекламування, посередництва та транскордонного залучення жінок до сурогатного материнства, особливо в умовах війни, переміщення, бідності та економічної вразливості.
18. Забезпечити збір і аналіз даних щодо випадків репродуктивної експлуатації, порушення прав жінок у сурогатних програмах, транскордонного переміщення вагітних жінок і дітей, участі посередників, клінік та іноземних замовників.

Завдання 8. Дані, моніторинг, бюджет і участь громадянського суспільства

19. Запровадити систему збору даних щодо сексуальної та репродуктивної експлуатації з розподілом за статтю, віком, громадянством, статусом ВПО, інвалідністю, формою експлуатації, онлайн / офлайн каналом вербування, регіоном та зв'язком із війною або тимчасовою окупацією.
20. Залучати до розробки, моніторингу та оцінки відповідних заходів організації осіб з інвалідністю та експерт/експертів з безбар'єрності, щоб програми допомоги, виходу, реінтеграції та цифрового інформування були доступними для постраждалих з різними видами інвалідності.
21. Передбачити окремий бюджет на програми виходу, захист постраждалих, цифровий моніторинг, навчання фахівців, підтримку дітей і незалежні дослідження.
22. Забезпечити регулярну участь жіночих правозахисних організацій, організацій, які працюють з постраждалими від торгівлі людьми, організацій із захисту дітей та survivor-led ініціатив у розробці, моніторингу й оцінці Програми.